

XX ст.» На нашу думку, документи мають бути невеликими за обсягом (1-2 сторінки): уривки з конституції, фрагменти законів, промов, доповідей і т. д. В даних уривках та законах здобувачі повинні відшукати відповіді на задалегідь поставлені питання або завдання. Краще, якщо документи підбираються різноманітні: міжнародні договори, конституції, закони, записи бесід, промов, накази, доповіді, спогади і т.д. На основі розгляду наукової літератури та першоджерел здобувачі освіти мають змогу обговорити дискусійні проблеми кожного семінарського заняття.

Список використаних джерел

1. Баханов К.О. Дослідницька робота учнів на уроках історії. Харків: Основа, 2004. 144 с.
2. Гладченко Н.Ю. Формування умінь та навиків при вивченні історичних джерел. *Історія та правознавство*. 2007. №15. С. 23-25.
3. Задорожня Л.В. Методика використання історичних документів на уроках історії України в загальноосвітній школі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Київ, 2005. 20 с.
4. Ковбасюк Т. Методичні прийоми використання писемних джерел у навчанні історії. *Історія в школах України*. 2009. №9. С.14 – 17.
5. Курилів В.І. Методика викладання історії: навч. посібник. Харків: Ранок, 2008. 256 с.

Алла Загородня

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ 1917-1991 РР. ЯК ФЕНОМЕН ЩОДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У зв'язку з глобалізацією, як визначальним процесом розвитку сучасної цивілізації виникає гостра проблема національної ідентичності; процеси національного будівництва, етнічного відродження детермінують формування культурного багатоманіття.

Визначено, що цінним у цій площині є звернення до соціально-антропологічних ідей науковців в українській філософії освіти 1917-1991 рр. як відповідного типу і способу мислення.

Акцентовано увагу на процесі становлення української національної ідентичності як важливого чинника розвитку нації та держави. Встановлено, що важливим аспектом в окресленій площині є розкриття соціально-

антропологічних закономірностей протікання процесу взаємодії в системі «людина-людина» через передачу суспільно-значущого досвіду від одного покоління до іншого. Доведено, що соціально-антропологічний підхід дозволяє проаналізувати: еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, національному контексті; феномен національної ідентичності, його співвідношення з ідентичністю етнічною; виокремити чинники та механізми формування національної ідентичності; дослідити стан, проблеми та перспективи формування національної та етнічної ідентичності в Україні, її ідентичності як країни та держави в умовах глибоких суспільних трансформацій.

Доведено, що письменники XIX і XX століть відігравали виняткову роль у творенні новочасної української національної ідентичності. Вони доводили, що як історичний феномен нація є соціокультурною, економічною, політичною та комунікативною єдністю людей, що забезпечує їм цивілізоване життя в межах світової спільноти. Нація створює життєздатне суспільство й державу, які гарантують його безпеку та життєві інтереси. У сучасному світі саме нація виконує функцію носія мети (національна ідея) розвитку суспільства в цілому. Сьогодні все більша кількість дослідників визнає, що усвідомлення національної ідентичності, культурної самобутності, національної спадщини, історичних коренів та творчого потенціалу суспільства разом з іншими важливими чинниками є однією з рушійних сил розвитку нації і, зокрема держави. Тому формування національної ідентичності – це процес самовизначення людини і у реальних, і у символічних конструктах етнічного та національного простору.

Антропологія – наукова дисципліна, яка вивчає людину та різні етапи людської історії. Зосереджуючись на біологічних і культурних відмінностях різних груп людей, у межах яких розрізняють людину-індивіда, людину-суб'єкта, людину-особистість, людину-людину, антропологія об'єднується рядом наукових принципів і методологічних підходів, серед яких особливим є принцип холізму, що передбачає багатоаспектний аналіз об'єктів наукового дослідження [4, с. 96].

Важливим аспектом в окресленій площині є розкриття соціально-антропологічних закономірностей протікання процесу взаємодії в системі «людина-людина» через передачу суспільно-значущого досвіду від одного покоління до іншого [7].

Період з 1917 по 1991 рр. знаменується значним піднесенням проблеми осмислення національної ідентичності в соціально-антропологічних вченнях філософів, педагогів та науковців.

Розуміння національної та етнічної ідентичності, ідентичності країни та її діаспори залежить від поняття нації. Ще М. Грушевський зазначав важливість дослідження тих спільнот, які в історичній ретроспекції

забезпечували ідентичність і життєдіяльність народів. На його думку, в історіософії «... головна увага повинна бути перенесена з історії держави на історію народу, суспільності. Політичне, державне життя, розуміється як чинник важливий, але поряд нього існують інші чинники – економічний, культурний, що мають часом менше, часом більше значення від політичного, але в кожному разі не повинні лишатись в тіні поза ним» [1]. Процес становлення загальноукраїнської ідентичності визначається історією формування українства, схему якого М. Грушевський визначив так: Київська Русь була не спільною державою східних слов'ян, а українською, спадкоємцем її була Галицько-Волинська держава. Після литовського й польського панування на українських землях українці відновили свою державу вперше за Хмельницького, а опісля – в Українській Народній Республіці 1917 р. Назва ж «українська нація», за свідченням Ю. Липи, вперше була вжита за часів Б. Хмельницького [1].

Процес становлення загальноукраїнської ідентичності визначається історією формування українства. Саме період з 1917 по 1991 рр. знаменується значним піднесенням проблеми осмислення національної ідентичності в соціально-антропологічних вченнях філософів, педагогів та науковців. Тому розуміння національної та етнічної ідентичності, ідентичності країни та її діаспори залежить від поняття нації як важливого чинника розвитку нації та держави в частині соціально-антропологічних ідей української філософії освіти (1917-1991 рр.).

Аналіз соціально-антропологічних ідей щодо національної ідентичності в українській філософії освіти потребує міждисциплінарного підходу: вже сама тема лежить на перетині історії культури та культурної антропології, історії ідей та історії політичної думки, соціології та політології. Привертають увагу різні дискурси як приклади втілення ідеологій, зокрема національних, а також те, як по-новому визначають культурну та національну ідентичність, врешті, які висувують постулати.

Українська ідентичність не тотожна ані національній, ані етнічній. Національній – тому, що вона не обмежується кордонами держави Україна, і в певному відношенні є тотожною громадянській ідентичності як феномену політичної нації. Етнічній – оскільки, по-перше, система цінностей українського етносу, його культура, звичаї, обряди не є загальноприйнятими, а по-друге, українці – не просто етнос, один із багатьох, який мешкає на теренах України, а етнос титульний, що дає назву країні, державі та її символам. Українську ідентичність мають також представники численної діаспори – і західної, і східної. Крім того, Україна, як і всі країни, теж має свою неповторну природну та соціокультурну ідентичність, на підставі якої формується і внутрішній, і міжнародний імідж та бренд. Однак консолідуючою засадою будь-якого суспільства, у тому числі України, є

загальнонаціональна ідентичність – ототожнення себе людиною з певною спільнотою, її символами, цінностями, історією, територією, культурою, державними та правовими інституціями, політичними й економічними інтересами. Причому йдеться про прийняття цієї ідентичності не лише на суто раціональному рівні, а й на емоційному семантико-міфологічному» [3].

Як історичний феномен нація є соціокультурною, економічною, політичною та комунікативною єдністю людей, що забезпечує їм цивілізоване життя в межах світової спільноти. Нація створює життєздатне суспільство й державу, які гарантують його безпеку та життєві інтереси. У сучасному світі саме нація виконує функцію носія мети (національна ідея) розвитку суспільства в цілому. Проте важливо, що ті чи інші зміни у формулюванні мети існування та поступу нації можуть призвести (і призводили) до загострень у міжнародних відносинах, міжнаціональних конфліктів або й кривавих війн (націоналсоціалізм). Нація у сучасному розумінні як громадянська та політична спільнота – це досить численне об'єднання людей, що в цілому піднялося до стану політичного життя і має волю до суверенного буття й розвитку, тобто є суб'єктом у ставленні до себе та до інших націй і народів.

Одним із найбільш змістовних відкриттів філософської антропології ХХ сторіччя можна вважати ідею про етнічну сутність людини. Усі інші надбання людства – соціум, історія, держава – мають перевірятися достоїнством індивіда, його неперехідною значущістю та відповідальністю перед самим собою. Філософська антропологія започаткувала і комплексне дослідження самої людини у багатстві всіх проявів її родової та суспільної природи, і конкретно історичної детермінації суспільних утворень. Національна ідентичність (як і етнічна – прим. авт.), на думку Е. Сміта, виникає в результаті «подолання забуття через нащадків, відновлення колективної гідності через покликання на золоту добу, реалізації братерства через символи, ритуали та церемонії, що прив'язують живих до мертвих і полеглих спільноти» [6]. Про можливість теоретичного опосередкування національної ідентичності у її взаємозв'язку з ідентичністю етнічною вказують і вітчизняні дослідники. Як пише О. Стогній, найбільш важливим методологічним результатом вітчизняних досліджень можна вважати доведеність факту: «Чинник національності респондентів майже не впливає на їхню оцінку важливості різних критеріїв національної ідентифікації. Винятком є знання мови та громадянство, важливість яких більшою мірою артикулюють опитані з числа українців порівняно з учасниками опитування з числа росіян» [8].

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Звичайна схема «руської» історії й справи раціонального укладу історії східного слов'янства. *Вибір прав України*. Київ, 1991. С. 11.
2. Дацюк С., Матвієнко К. Перспективи українства. URL: www.pravda.com.ua/articles/2009/05/21/3959372/
3. Загородня А. А. Соціальна антропологія в контексті освіти та виховання особистості (друга половина XIX століття) як чинник сучасних освітніх змін. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 11. С. 95-106. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731946/>
4. Загородня А.А. Теоретико-методологічні засади осмислення соціально-антропологічного коду української філософії освіти в основі концепції людини М. Шлемкевича. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 86. С. 12-16. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.86.1> URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/86/1.pdf>
<http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/86-2023>
<https://lib.iitta.gov.ua/735222/>
5. Литвиненко О. Українська національна безпека: стислий нарис. *Стратегічні пріоритети*. № 2. 2011. С. 123.
6. Рябчук М. Постколоніальний синдром. Спостереження. Київ : «К.І.С.», 2011. С. 184.
7. Сміт Е. Національна ідентичність. Київ : Основи, 1994. 224 с.
8. Стегній О. Динаміка просторово-територіальної самоідентифікації населення. *Український соціум*. 2004. № 2 (4). С. 67.
9. D.Janćar, *Terra incognita*, przeł.J. Pomorska, Niezależna Oficyna Wydawnicza, Warszawa, 1993. 42 s.

Наталія Зайченко

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ОЦІНКИ ПОСТАТІ ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГІ

Діапазон сучасних оцінок педагогічного новаторства видатного іспанського освітянина Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) простирається в межах від твердження “був одним із найвпливовіших діячів у галузі освіти в Іспанії до 1936 року” (Х. Ернандес Діас (Jose Hernandez Diaz)) [1, с. 106] до твердження “Лузуріага – найвеличніший сучасний іспанський педагог” (К. Лосано Сейхас (Claudio Lozano Seijas)) [2, с. 603].